

2. Бельчук А. Финансовые кризисы в Азии и России и страны СНГ // Мировая экономика и международные отношения. 2009. — 5. — С. 22—24.

3. Борисоглебская А. А. Мировой финансовый кризис 1997—1998 гг. причины и последствия // США — экономика, политика, идеология. — 1998. — № 5. — С. 33—46.

4. Борко Ю. Новый этап углубления и расширения европейской интеграции: социальные аспекты // Мировая экономика и международные отношения. — 2010. — № 9. — С. 11—23.

5. Глобализация финансовых рынков: движущие силы и последствия // Деньги и кредит. — 2008. — № 5. — С. 27—30.

6. Луцишин З.О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації. — К.: Видавничий центр «Друк», 2002. — 320 с.

7. Мельник П.В., Тарангул Л.Л., Гордей О.Д. Банківські системи зарубіжних країн: підручник. — К.: Алерта, Центр учбової літератури, 2010. — 586 с.

Статтю подано до редакції 24.03.12 р.

УДК 339.5

А. О. Олефір, канд. екон. наук доцент,
В. В. Олефіренко, асистент кафедри міжнародної торгівлі,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

РОЗВИТОК НЕТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЧЛЕНСТВА В СОТ

АНОТАЦІЯ. Стаття присвячена висвітленню розвитку нетарифного регулювання зовнішньоекономічних відносин України після набуття членства в СОТ. У статті проаналізовано нетарифні обмеження зовнішньої торгівлі України та висвітлено проблеми й перспективи розвитку національного нетарифного регулювання зовнішньоторговельних відносин України як повноправного члена СОТ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: нетарифне регулювання, Світова організація торгівлі, кількісні обмеження, антидемпінгові заходи, компенсаційні заходи, спеціальні заходи, технічні бар'єри, субсидії.

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена освещению развития нетарифного регулирования внешнеэкономических отношений Украины

после вступления в ВТО. В статье проанализированы нетарифные ограничения внешней торговли Украины и отражены проблемы и перспективы развития национального нетарифного регулирования внешнеторговых отношений Украины как полноправного члена ВТО.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: нетарифное регулирование, Всемирная торговая организация, количественные ограничения, антидемпинговые меры, компенсационные меры, специальные меры, технические барьеры, субсидии.

ANNOTATION. The article is devoted to the developments in non-tariff regulation of foreign trade and economic relations of Ukraine upon accession to the WTO. Key non-tariff measures and restrictions as to foreign trade are analyzed; and issues and prospects for the development of national non-tariff regulation of Ukraine as the WTO member are highlighted.

KEY WORDS: non-tariff measures, World trade organization, *quantitative* restrictions, anti-dumping measures, countervailing measures, safeguard measures, technical barriers, subsidies.

Постановка проблеми. Сучасний механізм регулювання зовнішньої торгівлі є комплексом взаємодоповнюючих захисних заходів, серед яких є традиційні та порівняно нові, припустимі й неприпустимі з точки зору міжнародно-правових норм. Як свідчить міжнародна практика, одним із важливих напрямів регулювання зовнішньої торгівлі є нетарифні методи, роль яких у загальному обсязі регулюючих інструментів постійно зростає. В Україні вже напрацьовано певний арсенал інструментів регулювання зовнішньоторговельних відносин з іншими країнами. Водночас приєднання до СОТ ставить нові завдання із вдосконалення торгової політики України. Це пов'язано з тим, що членство в СОТ певною мірою обмежує можливості досягнення цілей економічної політики внаслідок скорочення спектра інструментів торгової політики, які раніше були виключно компетенцією національних урядів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вітчизняних науковців механізм нетарифного регулювання в Україні досліджували О. Гребельник, Н. Горін, Д. Лукаченко, Н. Науменко, Н. Ткаченко, В. Голубева, О.В. Макарянська, Т. Циганкова та багато ін. Також проводився детальний аналіз протекціоністських заходів міжнародними організаціями, зокрема, СОТ, ООН, ЄС, ОЕСР та іншими. Разом з тим, досі в науковій літературі залишається недостатньо дослідженим питання перспектив розвитку нетари-

фного регулювання зовнішньої торгівлі України після вступу до СОТ у рамках правил цієї багатосторонньої торгової системи.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження теоретичних і практичних аспектів розвитку державного механізму нетарифного регулювання зовнішньоторговельних відносин України та напрями його вдосконалення з огляду на набуття членства в СОТ.

Основні результати дослідження. За останнє десятиріччя ХХ ст. система регулювання зовнішньоекономічної діяльності України значно трансформувалася. У процесі формування чинного торговельного режиму в Україні можна виділити чотири основні етапи: автономної розробки торговельної політики країни (1991-1994); початкової лібералізації (1994—1999); активної лібералізації на засадах правил і принципів СОТ (1999—2008), проведення торговельної політики у якості повноправного члена СОТ (з травня 2008). На першому етапі зовнішньоторговельний режим значною мірою відображав спадок планової економіки і характеризувався широким використанням обмежувальних заходів (насамперед, через квоти, ліцензування та державну торгівлю). Крім того, на внутрішньому ринку широко застосовувався ціновий контроль та обмеження валютних операцій.

На фоні динамічного розвитку світової торгівлі та виробництва в 90-х роках минулого століття, цей час для України був періодом значних випробувань, пов'язаних, насамперед, з розбудовою держави та кризовим станом економіки країни. Ситуація погіршувалася тим, що старі, командно-адміністративні важелі регулювання економіки не виправдовували себе, а досвіду застосування інших не було. В першу чергу це стосувалося сфери міжнародної економічної діяльності та захисту національних економічних інтересів, що було обумовлено існуванням у Радянському Союзі монополії на зовнішню торгівлю, а з 1973 р. монополії на зовнішню торгівлю та інші види зовнішньоекономічної діяльності. Тому система регулювання міжнародної економічної діяльності України і, зокрема, зовнішньої торгівлі створювалась за моделями країн з різним рівнем економічного розвитку, структурою економіки, національними економічними пріоритетами, а на практиці реалізовувалась методом проб і помилок.

На початку 90-х років негативний вплив на формування внутрішнього ринку та подальший соціально-економічний розвиток мала тарифна політика. Єдиний митний тариф України, прийня-

тий 11 січня 1993 року, по більшості тарифних позицій передбачав ставки мита на рівні 0—10 %. Лише дуже незначна частина товарних позицій була об'єктом більш високих ставок мита — 15—30 %, а максимальний рівень митного обкладання передбачався для алкоголю і тютюнових виробів — 50 %. Середньозважена ставка імпортного мита була на порядок нижче, ніж у розвинутих країн світу. Водночас, існував жорсткий контроль номенклатури товарів, що могли експортуватися суб'єктами підприємницької діяльності. Майже 70 % обсягу товарного експорту з України наприкінці 1993 року підпадало під дію законодавчих актів, які обмежували вільний товарообмін, особливо експорт. Прорахунки в зовнішньоекономічній політиці, призвели до втрати традиційних ринків збуту в країнах Східної Європи, Азії та Африки. За експертними оцінками спад виробництва впродовж 1991—1994 років більш як на 35 % визначався факторами, пов'язаними з помилками у зовнішньоекономічній політиці.

Початок наступного етапу розвитку торговельної політики був ознаменований пакетом реформ 1994 р., який передбачав низку важливих заходів у сфері макроекономічної стабілізації, лібералізації та приватизації. Але впровадження цього комплексу реформ, зокрема реалізація заходів у сфері торговельної політики, було непослідовним, із значними коливаннями від адміністративного регулювання до глибокої лібералізації внутрішнього ринку та навпаки. Подавши наприкінці 1993 р. заявку на вступ до СОТ, Україна почала переговори щодо приєднання до системи багатосторонніх торговельних угод. Однак цей процес не був гармонізованим з необхідними змінами законодавчої бази, і торговельна політика залишалась автономною та переважно протекціоністською.

Протягом третього періоду, Уряд України започаткував важливі заходи з лібералізації зовнішньої торгівлі та розширення можливостей для інтеграції країни в світову економічну систему. Стратегічними пріоритетами, що визначали напрями вдосконалення торговельної політики країни, були визначені приєднання до багатосторонньої системи СОТ та інтеграція в ЄС. Протягом цього етапу відбувалась активна лібералізація зовнішньої торгівлі згідно правил і норм багатосторонньої торгової системи та адаптація законодавчої бази.

Четвертий етап — проведення торговельної політики України в якості повноправного члена СОТ. Україна офіційно стала 152-м членом Світової організації торгівлі 2008 року. Слід зазначити,

що сучасний торговельний режим України є досить ліберальним, що значною мірою обумовлено завершенням довготривалого та складного процесу приєднання до СОТ. Тривалі переговори зумовили той факт, що зміни, передбачені в домовленостях про членство, були впроваджені до фактичного вступу країни в організацію. Приєднання до СОТ було потужним стимулом реформування торговельного режиму, формування прозорої та передбачуваної регуляторної політики в сфері зовнішньоторговельних відносин. Система нетарифного регулювання зовнішньоекономічних відносин була одним із основних напрямків реформування торговельного режиму України.

Нетарифні обмеження охоплюють будь-які розпорядження центральних і місцевих органів державної влади, включаючи методи реалізації законів, постанов і інших нормативних актів (крім митно-тарифних заходів), які впливають на експорт та імпорту товарів, об'єм, товарну структуру зовнішньої торгівлі, ціни і конкурентоспроможність товарів, створюючи більш жорсткі умови для товарів іноземного походження, порівняно з товарами національного виробництва або будь-який режим для товарів різних країн. На сьогодні зовнішньоторговельна політика країн представлена великою кількістю та великим розмаїттям нетарифних методів та інструментів регулювання. В сучасній економічній літературі найбільш вживаною класифікаційною ознакою нетарифних обмежень є характер впливу, за якою нетарифні обмеження поділяються на дві групи: заходи економічного характеру (антидемпінгові заходи, податки, заходи валютного і фінансового характеру) та заходи адміністративного характеру (заборона імпорту, кількісні обмеження, ліцензування, «добровільне» обмеження експорту). Заходи першої групи діють через механізми ринку та ведуть до подорожчання відповідно імпортованих товарів, а другі — крім ринкових відносин, обмежують доступ імпортованих і постачання вітчизняних товарів.

Кількісні обмеження — це адміністративна форма нетарифного державного регулювання торговельного обороту, яка визначає кількість і номенклатуру товарів, дозволених до експорту або імпорту. Кількісні обмеження можуть застосовуватися за рішенням уряду однієї країни або на основі міжнародних угод, що координують торгівлю певним товаром. До них належать квотування (контингентування), ліцензування та добровільне обмеження експорту/імпорту.

Під ліцензування та квотування підпадають ті групи товарів, експорт або імпорт яких впливає на економічну та державну безпеку країни (сировина, паливно-енергетичні ресурси, валютні цінності, наркотичні речовини тощо). Найпоширенішою формою кількісних обмежень є квота. Квота — кількісний нетарифний захід обмеження експорту або імпорту товару певною кількістю або сумою на певний інтервал часу.

За спрямуванням дій квоти, відповідно до ст. 1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» поділяються на [1]: експортні, що вводяться або відповідно до міжнародних стабілізаційних угод, що встановлюють частку кожної країни в загальному експорті певного товару, або урядом країни для запобігання вивезенню товарів, дефіцитних на внутрішньому ринку, та імпортні, які вводяться національним урядом для захисту місцевих виробників, досягнення збалансованості торговельного балансу, регулювання попиту і пропозиції на внутрішньому ринку, а також у відповідь на дискримінаційну торговельну політику інших держав.

За охопленням квоти поділяються на: глобальні, що встановлюються на імпорт або експорт певного товару на певний період часу, незалежно, з якої країни він імпортується або в яку країну він експортується; групові, які встановлюють обсяг увезення (вивезення) товару в певну групу країн; та індивідуальні, тобто коли в рамках глобальної квоти встановлюється квота кожної країни, що експортує або імпортує товар. Такі квоти вводяться, зазвичай, на основі двохсторонніх угод, що дають основні переваги в експорті або імпорті товару тим країнам, з якими є взаємні політичні, економічні та інші інтереси. Найчастіше індивідуальні квоти (контингенти) бувають сезонними, тобто вводяться на певний період часу, коли внутрішній ринок найбільше потребує державного захисту. Зазвичай це осінні місяці, коли відбувається реалізація сільськогосподарської продукції нового врожаю.

Квотування здійснюється шляхом встановлення режиму видачі індивідуальних ліцензій (ліцензування), причому загальний обсяг експорту (імпорту) за цими ліцензіями не має перевищувати обсягу встановленої квоти, (коли держава видає ліцензії на експорт або імпорт обмеженого обсягу продукції і одночасно забороняє неліцензовану торгівлю). Для кожного виду товару може встановлюватися тільки один вид квот, відповідно до ст. 16 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність».

Ліцензування експорту (імпорту) товарів здійснюється у формі автоматичного або неавтоматичного ліцензування. Автоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів. За кількістю можливих операцій, які можна здійснити, ліцензії поділяються на: відкриті (індивідуальні), генеральні та разові (індивідуальні).

В Україні кількісні обмеження застосовуються на недискримінаційній основі, тобто ніякі заборони чи обмеження не застосовуються щодо імпорту будь-якого товару на територію країни чи щодо експорту будь-якого товару, призначеного для території будь-якої держави (якщо тільки імпорт аналогічного товару з усіх третіх держав в Україну або експорт до всіх третіх держав є забороненим чи обмеженим, наприклад за результатами антидемпінгових розслідувань). Рішення про застосування режиму ліцензування експорту (імпорту) товарів, у тому числі встановлення квот (кількісних або інших обмежень), приймається Кабінетом Міністрів України з визначенням переліку конкретних товарів, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню, періоду дії ліцензування та кількісних або інших обмежень щодо кожного товару. У разі застосування захисних заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника рішення про запровадження режиму ліцензування приймається Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі. Стосовно кожного виду товару може встановлюватися лише один вид ліцензії. Вони видаються Міністерством економічного

розвитку та торгівлі України, а також у межах наданих ним повноважень — відповідним республіканським органом Автономної Республіки Крим, структурним підрозділом обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

Згідно закону «Про зовнішньоекономічну діяльність» введення кількісних обмежень на імпорт можливе у разі [1]: різкого погіршення стану платіжного балансу та зовнішніх платежів (якщо інші заходи є неефективними); різкого скорочення або мінімального розміру золотовалютних резервів; необхідності забезпечення захисту життя, здоров'я людини, тварин або рослин, громадської моралі, навколишнього природного середовища, національного багатства художнього, історичного або археологічного значення або захисту прав інтелектуальної власності; а також відповідно до вимог державної безпеки; імпорту золота та срібла, крім банківських металів; необхідності застосування заходів щодо захисту вітчизняного товаровиробника у випадках зростання імпорту в Україну, що завдає значної шкоди або загрожує завданням значної шкоди національному товаровиробнику подібного товару або безпосередньо конкуруючого товару (таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується на строк, який дає змогу не допустити завдання значної шкоди або компенсувати завдану значну шкоду національному товаровиробнику і дає йому можливість відновити його прибутковість); необхідності забезпечення захисту патентів, торгових марок та авторських прав; або необхідності забезпечення виконання міжнародних договорів України. Система кількісних обмежень імпорту в Україні відповідає вимогам СОТ, згідно правил якої заборона на імпорт може встановлюватись у виняткових випадках з метою захисту життя та здоров'я людей, тварин або рослин у відповідності зі Статтею XX (b) ГАТТ 1994 року.

Перелік товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та обсяги квот визначаються щорічно відповідною постановою Кабінету Міністрів України. На 2011 рік — це Постанова КМУ від 22 грудня 2010 року № 1183 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2011 рік». Так, кількісні обмеження в основному встановлюються за результатами антидемпінгових, компенсаційних і спеціальних розслідувань, що проводяться Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі України. Ліцензуванню ж підлягають експорт срібла, золота та відходів або брухту дорогоцінних мета-

лів, експорт та імпорт фарб друкарських, некрейдованого паперу з водяними знаками, оптичного полікарбонату для виробництва дисків, озоноруйнівних речовин, а також продуктів і перелік товарів, які можуть містити озоноруйнівні речовини (крім товарів, що перевозяться у контейнерах з особистим майном), імпорт м'яса та їстівних субпродуктів свійської птиці, сала без пісних частин, свинячого жиру і жиру свійської птиці, інсектицидів, фунгіцидів, гербіцидів, засобів, що запобігають проростанню паростків, та регуляторів росту рослин, родентицидів (крім ветеринарних лікарських засобів), а також аналогічні їм засоби (крім дезінфекційних засобів), експорт товарів із вмістом легованих чорних металів, кольорових металів і їх сплавів, імпорт товарів з Республіки Македонія підлягає ліцензуванню у 2011 році в рамках тарифної квоти відповідно до положень Угоди про вільну торгівлю між Україною та Республікою Македонія, експорт сирої нафти українського походження, природного газу у газоподібному стані українського походження [2]. Водночас в останні роки майже кожного року вводилися квоти на експорт зернових для захисту внутрішнього ринку.

Важливим для всіх країн інструментом торговельної політики та стимулювання національного експорту є надання державних субсидій. У процесі вступу до СОТ, Україна прийняла зобов'язання не застосовувати заходи із субсидування експорту. Це зобов'язання охоплює субсидії, що надаються на всіх рівнях влади, і які залежать, за законом або фактично, від експортних показників та включають (але не обмежуються ними) будь-які подібні субсидії в суднобудівельній та автомобільній галузях. Щодо програм внутрішньої підтримки промисловості в рамках спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку, технологічних парків, а також конкретних галузевих програм для рибної промисловості, суднобудування, виробництва автомобілів, літакобудування, космічної промисловості, вугледобувної промисловості та видавництва (книжок) — вони були приведені у відповідність із вимогами СОТ.

Треба зазначити, що за результатами переговорного процесу Україна закріпила за собою можливість здійснювати заходи з внутрішньої підтримки сільського господарства у розмірі 3,043 млрд грн, тобто заплановані заходи, віднесені до «жовтої скриньки», можна буде використовувати. Якщо порівняти обсяги підтримки сільського господарства з країнами ОЕСР, то можна за-

значити, що обсяги підтримки у 2004 році становили в Новій Зеландії — 2 % від загального виробництва, Австралії — 4 %, США — 18 %, а наприклад, у Японії — 56 %, Норвегії та Швейцарії — по 68 %. Для українського сільськогосподарського виробництва цей показник становив 3,5 %, але є підстави стверджувати, що з поліпшенням ситуації в економіці країни частка державної підтримки у сільськогосподарському виробництві буде зростати [11].

Важливим кроком на шляху до рівноправності у торговельних відносинах з країнами ЄС стосовно антидемпінгових розслідувань стало набуття 30 грудня 2005 року чинності Регламенту № 2117/2005, яким Україну вилучено з переліку «країн з перехідною економікою» та визнано повний ринковий статус економіки України в контексті антидемпінгового законодавства ЄС. До того часу «нормальна вартість» товару визначалася або шляхом теоретичних розрахунків або за допомогою країни-аналогу. Використання такої методики призводило до несправедливого визначення «нормальної вартості» товару, та як наслідок встановлення завищеного антидемпінгового мита. Сполучені Штати Америки також визнали Україну країною з ринковою економікою (на початку 2006 року).

З метою захисту інтересів національних товаровиробників на зовнішніх ринках в рамках антидемпінгових, спеціальних захисних та компенсаційних розслідувань, які проводяться щодо української продукції 7 червня 2006 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 801 «Про затвердження Порядку здійснення захисту інтересів українських товаровиробників під час проведення іноземними державами, їх економічними або митними об'єднаннями антидемпінгових, спеціальних захисних або компенсаційних розслідувань щодо імпорту товарів українського походження». Постанова спрямована на забезпечення більш ефективної координації дій органів виконавчої влади, які відповідають за реалізацію державної політики у відповідній галузі (сфері), з українськими підприємствами-виробниками продукції та захист інтересів українських товаровиробників на зовнішніх ринках в рамках антидемпінгових, спеціальних захисних та компенсаційних розслідувань, які проводяться щодо української продукції [3].

Загалом з 1991 по 2011 роки проти товарів походженням з України порушено близько півтори сотні розслідувань, більшість

з яких (близько 100) — антидемпінгові. Станом на травень 2011 року щодо товарів походженням з України діє 29 обмежувальних заходів (27 — антидемпінгові та 2 — спеціальні захисні), насамперед щодо українського прокату, труб безшовних та зварних, сталевих канатів та тросів, нітрату амонію (аміачної селітри), карбаміду тощо. Розпочато 6 переглядів остаточних антидемпінгових заходів, за результатами яких дія відповідних заходів може бути подовжена [10].

Водночас, Україна почала проводити розслідування лише з 1998 року, коли було прийнято Антидемпінговий кодекс: три закони — «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» та «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну». Згідно кодексу проведення розслідувань здійснюється органами виконавчої влади — Міністерством економічного розвитку та торгівлі України, Державною митною службою України, а також Міжвідомчою комісією з міжнародної торгівлі. Остання організовує та контролює їх виконання, вирішує питання про порушення розслідування, приймає рішення щодо наявності демпінгу та шкоди, а також про наявність причинно-наслідкового зв'язку між таким імпортом та шкодою, вирішує питання та затверджує остаточне рішення щодо застосування відповідних заходів.

З 1998 року Україною проведено близько 40 розслідувань. Товари, проти імпорту яких проводились розслідування та було встановлено захисні заходи, включають побутова холодильна та морозильна техніка, полотна трикотажні, електричні лампи розжарювання, листи азбестоцементні (шифер), плити деревоволокнисті (ДВП), нітрат амонію (аміачна селітра), шприци, труби сталеві безшовні обсадні та насосно-компресорні, сірники тощо. Станом на травень 2011 року діє 20 захисних заходів: 18 остаточних антидемпінгових і 2 спеціальних. Іншими словами, Україна досить широко застосовує в торгівлі захисні заходи, і спрямовано їх переважно на товари з країн СНД (насамперед, Російської Федерації, Республіки Білорусії), а також продукцію з Китаю, Кореї, Туреччини, Іспанії, Німеччини та ін. [10].

Поряд з кількісними методами істотну роль серед нетарифних засобів торговельної політики відіграють засоби прихованого протекціонізму, що є різноманітними бар'єрами, які зводять на шляху торгівлі органи центральної державної і навіть місцевої

влади: технічні бар'єри; політика в рамках державних закупівель; вимоги до вмісту місцевих компонентів; внутрішні податки і збори. Після набуття членства в СОТ Україна зобов'язалася провести реформи в сфері технічного регулювання зовнішньої торгівлі. Наприклад, до 30 грудня 2011 року всі технічні регламенти України мають використовувати як основу відповідні міжнародні стандарти. Україна має скоротити перелік товарів, які підлягають обов'язковій сертифікації і надати у СОТ оновлений перелік таких товарів до 31 січня 2012 року.

В Україні вже здійснено ряд заходів для імплементації Угоди про технічні бар'єри в зовнішній торгівлі. Прийнято Закони «Про стандартизацію», «Про підтвердження відповідності», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності». Крім того, відбувається скорочення переліку категорій продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації. Так, Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики «Про внесення змін до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні», скасовано обов'язкову сертифікацію 12 груп харчових продуктів. Станом на 24 жовтня 2010 року в Україні прийнято 30 технічних регламентів. Темпи прийняття технічних регламентів відстають від запланованих. За інформацією Держспоживстандарту, відповідно до Загальнодержавної програми розробки технічних регламентів, на 2010 р. в Україні було заплановано прийняти 23 регламенти. Проте Кабінет Міністрів України затвердив лише 2 регламенти; 6 проектів внесені на розгляд і супроводжуються в Кабінеті Міністрів України; 10 проектів технічних регламентів узгоджуються із зацікавленими центральними органами виконавчої влади; і ще для 5 технічних регламентів перші редакції розробляються в центральних органах виконавчої влади у сфері технічного регулювання [9].

На сьогодні в Україні налічується 27 354 стандарти. Гармонізовано з міжнародними та європейськими 6809 національних стандартів, з них 293 стандарти було затверджено до 2001 року, 457 — протягом 2001 року, 340 — у 2002 році, 517 — у 2003 році, 596 — у 2004 році, 900 — у 2005 році, 628 — у 2006 році, 935 — у 2007 році, 1052 стандарти та 5 змін до них — у 2008 році, 911 стандартів і 5 змін до них — у 2009 році. Відповідно до завдання, визначеного Державною програмою стандартизації на

2006—2010 роки, у 2010 році мало бути розроблено 2070 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими. Насправді ж в цьому році було затверджено 495 таких стандартів (465 стандартів затверджено Держспоживстандартом і 30 — Мінрегіонбудом), що становить 23,9 % від запланованого. 465 стандартів, затверджених Держспоживстандартом у 2010 році, гармонізовані з міжнародними та європейськими.

Починаючи з 2006 р. у рамках Програми перегляду чинних в Україні міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 року, та приведення їх у відповідність до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі СОТ було скасовано 3501 радянський стандарт [9]. Отже, наразі реформування системи технічного регулювання зовнішньої торгівлі в Україні відбувається повільними темпами. Тому для активізації її необхідно створити систему нагляду за безпекою продукції, здійснити реорганізацію Держспоживстандарту, удосконалити порядок здійснення процедури призначення органів з оцінки відповідності продукції, послуг вимогам технічних регламентів, прийняти технічні регламенти, продовжити модернізацію лабораторій. Крім того, необхідно створити судову систему, здатну швидко, справедливо і прозоро врегульовувати претензії щодо відповідальності виробника. Як свідчить досвід країн-членів СОТ, запровадження законодавства, інформування громадськості, обладнання метрологічної бази, випробувальних лабораторій, підтримка роботи інформаційного центру для розгляду запитів від членів СОТ є досить витратним процесом.

Україна також планує модернізувати свою систему санітарних і фітосанітарних заходів (СФЗ). Як і у випадку технічного регулювання та захисту прав інтелектуальної власності, ефективне застосування положень Угоди СОТ про санітарні та фітосанітарні заходи залежить від масштабних інвестицій для впровадження систем світового класу для охорони здоров'я населення, рослинного і тваринного світу. Гармонізація санітарних і фітосанітарних заходів з відповідною угодою СОТ в Україні не є достатньою для забезпечення ефективності експорту аграрної продукції. Тому необхідно буде вирішити більш фундаментальні проблеми, такі як законодавче регулювання приватної власності на землю, доступність кредитів і т. ін. В результаті реформування законодавства у цій сфері, Україна об'єднала всі існуючі санітарні та фітосанітарні за-

ходи в три базові закони: Закон «Про ветеринарну медицину», Закон «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини» та Закон «Про карантин рослин», які будуть єдиними законами, що регулюватимуть питання СФЗ. Необхідно відмітити, що Україна є членом Комісії з Кодексу Аліментаріус (Codex Alimentarius Commission) і Міжнародного епізоотичного бюро (OIE), та що вона набула статусу контрактного члена Міжнародної конвенції про захист рослин (IPPC). Після вступу до СОТ Україна ґрунтуватиме всі свої заходи СФЗ на стандартах, директивах та рекомендаціях Кодексу Аліментаріус (Codex Alimentarius Commission), Міжнародного епізоотичного бюро (OIE) та Міжнародної конвенції про захист рослин (IPPC) відповідно до вимог Угоди СФЗ.

З часу вступу до СОТ Україна стала спостерігачем згідно з Угодою про державні закупівлі та розпочала переговори шляхом запиту про приєднання до Угоди (згідно взятих на себе зобов'язань — через один рік після вступу). Щодо інших митних формальностей, то новий Митний кодекс зокрема має на меті спрощення митних процедур. Класифікація товарів для цілей митного оформлення буде здійснюватися чітко відповідно до Гармонізованого опису товарів та систем кодування Світової організації торгівлі.

Україна також бере активну участь у роботі Дохійського раунду переговорів з найважливіших питань порядку денного раунду, які відповідають зовнішньоекономічним інтересам України (основними напрямками переговорів на сьогоднішній день є сільське господарство, доступ до ринку несільськогосподарської продукції, торгівля послугами та правила торгівлі).

Висновки. Система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні, в тому числі нетарифного регулювання, зазнала глобальної трансформації, спричиненої переходом від командно-адміністративної до ринкової системи господарювання, лібералізацією зовнішньоекономічної діяльності, відмовою від пріоритету адміністративних методів регулювання над економічними. В багатьох секторах Україна працювала за правилами СОТ вже з 2005 року. Приєднання держави до СОТ сприяло реформуванню торговельного режиму та початку формуванню прозорості та передбачуваної регуляторної політики, хоча залишається низка

питань, вирішення яких є необхідним для розвитку вітчизняного підприємництва, в тому числі шляхом розвитку експорту (за рівнем «легкості ведення бізнесу» Україна у 2012 році посіла 152 місце серед 183 країн світу; а стосовно «торгівлі через кордон» — 140 місце). За період травень—серпень 2008 порівняно з відповідним періодом 2007 року відбулося зростання обсягів експорту майже по всіх товарних групах, збільшилися обсяги експорту до країн дальнього зарубіжжя. Погіршення економічної ситуації в 2009 році пояснюється в першу чергу наслідками світової фінансово-економічної кризи. Згідно правил СОТ галузі та сектори економіки, які зазнають негативного впливу, мають право на тимчасові, відповідним чином обґрунтовані спеціальні захисні механізми для модернізації, реструктуризації та підвищення їх конкурентоспроможності.

Для реалізації переваг членства в міжнародній торговій системі, необхідною є структурна адаптація до пріоритетів світової економіки, формування з цією метою адекватної інноваційної та інвестиційної стратегії. Більш того, переваги вільного доступу на ринки, які надає членство в СОТ, більшою мірою стосуються ринків з переважно ціновою конкуренцією, тобто ринків сировинної продукції і стандартизованих масових готових виробів. Тому виникає необхідність використання більш широкого арсеналу заходів економічної політики, зокрема інвестиційної та інноваційної, які б впливали на прискорення інновацій у секторах потенційних конкурентних переваг української економіки.

Основні необхідні кроки включають активну інтеграцію на базі правил СОТ у європейський ринок (створення зони вільної торгівлі); наближення внутрішньої політики України, зокрема у сфері конкуренції, корпоративного управління, захисту прав інтелектуальної власності, державних закупівель тощо до загальноприйнятих правил міжнародної та Європейської практики; модифікацію системи технічних стандартів згідно міжнародних стандартів, насамперед ЄС та ISO; розвиток двостороннього митного співробітництва, зокрема спрощення митних процедур і підвищення ефективності діяльності митних органів в контексті сприяння торгівлі; модернізацію системи санітарних і фітосанітарних заходів. Необхідна також активна і ефективна робота органів державної влади щодо реалізації національних інтересів у

торговельній сфері, а також робота посольств, консульств, торговельно-економічних місій, представництв при міжнародних організаціях, які сприяють розвитку торгово-економічних відносин країни, а саме допомагають у пошуках партнерів, просуванні вітчизняної продукції на зовнішні ринки, організації виставок, ярмарок та ін.

Література

1. Закон України від 16 квітня 1991р. № 959-ХІІ «Про зовнішньоекономічну діяльність».
2. Постанова КМУ від 22 грудня 2010 року № 1183 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2011 рік».
3. Постанова КМУ від 7 червня 2006 року № 801 «Про затвердження Порядку здійснення захисту інтересів українських товаровиробників під час проведення іноземними державами, їх економічними або митними об'єднаннями антидемпінгових, спеціальних захисних або компенсаційних розслідувань щодо імпорту товарів українського походження».
4. Розпорядження КМУ від 19 травня 2010 р. № 1070-р «Про затвердження плану першочергових заходів щодо реформування системи технічного регулювання».
5. Технічне регулювання в Україні: як забезпечити розвиток економіки і захист прав споживачів, IFC, 2008, 89 с.
6. Україна: Меморандум про економічний розвиток. Стратегічний вибір щодо прискорення та підтримки зростання.//Управління зменшення бідності та економічного менеджменту, Регіон Європи та Центральної Азії, Світовий банк, 2010, 120 с.
7. Україна: Дослідження щодо сприяння торгівлі та транзиту. Світовий банк, 2010, 119 с.
8. World Bank, IFC. 2011. Doing Business 2012: Doing Business in a More Transparent World. Washington, DC — 212 p.
9. Офіційна веб-сторінка Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики <http://www.dssu.gov.ua>
10. Офіційна веб-сторінка Міністерства економічного розвитку і торгівлі України <http://www.me.gov.ua>
11. Офіційна веб-сторінка Світової організації торгівлі (COT) <http://www.wto.org>

Статтю подано до редакції 13.02.12 р.